

Milattan Önce Anarşizm

Ulaş Kayral Koçak

13.05.2022

İçindekiler

Antishenes MÖ 445 – MÖ 365	3
Diogenes/Diyojen MÖ 412 – MÖ 323	4

“Hiçbir kale, birlik olan kardeşlerin ortak yaşamı kadar sağlam değildir.”

-Antishenes

Bugün anarşistler olarak neyi savunduğumuzu, ne istediğimizi, ne için mücadele ettiğimizi çok iyi biliyoruz; özgürlük, eşitlik ve adalet. Ama bunlar yalnızca bir anarşistin değil, aslında bir insanın hayatındaki en önemli kavramlardır herhalde. O halde bu istençleri anarşistlerle sınırlı tutmak doğru olmaz. Hele ki 2000 yıldan fazladır var olan ve biz insanların en büyük özelliğini, yani düşünebilme kabiliyetini ve akli kendine rehber edinmiş bir alan olan felsefe varken.

Felsefe tarihinde birbirinden çok farklı birçok teori ve düşünce öne sürülmüştür. Aslında hepsi de felsefenin çıkış amacı olan hakikati öğrenebilmek için ortaya çıkmıştır. Bütün bunlar da bize gösterir ki insanlık hem düşünebiliyorken hem de özgürlük gibi bir tutkuya sahipken anarşizmin felsefe tarihinde bir yer etmemesi mümkün değildir. Genel kanının aksine 19. yüzyıldan çok çok önce iki felsefe akımı anarşizmin köklerini toprağa salmaya başlamıştır. Bu akımların ilki Sokrates’in öğrencisi olan Antishenes’in kurduğu Kinizm, diğeryse Zenon’un kurduğu Stoacılık’tır. Bu sayıda Stoacılardan daha erken dönemde var olan Kinikleri inceleyeceğiz.

Kinizm felsefesi milattan önce yaklaşık 445’te doğan Antishenes’in kurduğu bir felsefe okuluyla başlamıştır. Antishenes ile beraber ondan daha ünlü olan Diogenes (Sinoplu Diyojen) bu felsefenin önde gelenleridir. Kinizm, teorik bir felsefe akımından çok bir yaşam tarzıdır. İsmi köpek anlamına gelen “kyon” sözcüğünden türemiştir ve kinizm “köpeklik” anlamına gelir. Buradaki köpek metaforu doğal yaşamaya ve doğaya bir atıfta bulunmak için kullanılır. Daha çok Diogenes’e köpek lakabı takılmıştır. Ancak bu günümüzde halk arasındaki kullanımı gibi bir hakaret anlamında değildir. Zira kendileri de bu köpek yakıştırmalarını kullanırlardı. Yaşamının, mutlu olmanın ve özgür olmanın en iyi yolunu, belki de tek yolunu arayan bu iki filozofu şimdi daha detaylı inceleyelim.

Antishenes MÖ 445 – MÖ 365

Sokrates’in “Nasıl oluyor da bu kadar fakirken zenginlikle gurur duyabiliyorsun?” sorusuna Antishenes’in cevabı:

“Çünkü, bana kalırsa insanların zenginliği ve fakirliği mal varlıklarında değil, yüreklerinde bulunur. Çok parası olan birçok özgür insan görüyorum ama kendilerinin öyle fakir olduğunu düşünüyorlar ki daha fazla para kazanmak için her şeyi yapıyor ve her riski göze alıyorlar. Bazı tiranlar biliyorum, paraya öyle düşkünler ki bu uğurda en fakirden daha korkunç suçlar işliyorlar. Fakirler ihtiyaçtan hırsızlık yapıyor, evlere giriyor veya köle ticaretine katılıyor. Buna karşılık bazı tiranlar tüm aileleri yok ediyor, kitlesel cinayetler işliyor ve çoğunlukla para için tüm kentleri köleleştiriyor. Ağır hasta olduğunu düşündüğüm bu tür insanlara acıyorum, zira onları yedikçe daha da acıkan insanlarla aynı görüyorum. Bana gelince, hiçbir şeyi kendime ait görmeyecek kadar çok şeyim var; yani açlık hissetmeyeceğim kadar yiyebiliyor, susuzluk çekmeyeceğim kadar içebiliyor, dışarıda bu zengin dostumuz Kallias’tan daha fazla üşümeyecek kadar kalın giyinebiliyorum. Evimin duvarları sıcak giysiler, tavanı ise sıcak bir örtü gibi geliyor...”

Bugün felsefe tarihini araştırırken en başta Antik Yunan Felsefesi’ne bakarız. Burada gördüğümüz filozoflar genellikle doğa felsefesini ve evreni araştırmıştır. Sokrates’ten sonraysa felsefenin konusu doğa ve evrenden çıkıp insanı araştırmaya gelmiştir. İnsanın ahlâkı, erdemi, hayatın anlamı gibi konular Sokrates Felsefesi’nin ana hatlarını oluşturur. Antishenes de hocası ve arkadaşı olan Sokrates’e büyük saygı duyan bir filozof olarak biraz onun yolundan gitmiş, biraz da kendi özgün felsefesini oluşturmuştur.

Antishenes, felsefeyi bir şeyleri açıklamak için değil yaşamını iyileştirmek ve mutlu olmak için kullanıyordu. Sokrates gibi erdemli olmak için bilgili olmayı şart koşmamıştı. Ona göre bir insanın erdemli olabilmesi için bilgili olması gerekmiyordu. Onun için en önemli şey özgürlüktü. Özgürlüğün önündeki bütün engelleri yok etmek istiyordu.

Buna paralel olarak da maldan, mülkten uzak, sade ve ölçülü bir hayat sürüyor, bu kavramlardan uzak durmakla kalmayıp onları büsbütün reddediyordu. Basit giyiniyor ve Sokrates’le beraber kıyafe-

tindeki yırtıkları şaka malzemesi yapıyorlardı. Tekrar Antishenes'in özgürlüğe verdiği değere gelirse; bencilliği, özel mülkiyeti, devleti, sınıf ayrılığını, eşitsizliği, dini, hiyerarşiyi ve evliliği özgürlüğün önündeki en büyük engeller olarak görüyordu. Haliyle de bunların hepsine karşıydı. Kendi yaşamını olabildiğince bunlardan arındırmaya çalışarak yaşıyordu. Onunla görüşmek isteyen dönemin kralının yanına gitmemiş ve öğrencisini göndermişti. Cellatların tiranlardan daha dindar olduğunu söylemesi üzerine, insanlar neden böyle dediğini merak etmişti.

Antishenes ise şöyle demişti: "Cellatlar yasalara uygun olarak suçluları öldürür, tiranlar ise masumları." Okulunda öğrencilere ders verir, karşılığında para almazdı. Antishenes'in bu fikrinsel bütünlüğünden çok etkilenen Diogenes de onun öğrencisi olmak için çok uğraşmıştı. Antishenes daha fazla öğrenci kabul etmek istemiyordu ama Diogenes de bir türlü yakasından düşmüyordu. Bir seferinde Diogenes yine onu rahatsız ettiğinde Antishenes sopasına davrandı. Diogenes ise ona şöyle karşılık verdi: "Hadi vur, ama beni seni takip etmekten alıkoymabilecek kadar sert bir sopa bulamayacaksın!"

Diogenes/Diyojen MÖ 412 – MÖ 323

Diogenes veya diğer bir deyişle Diyojen, zamanında ünlü krallara ve bütün halka yayılmış, hâlâ da ününü koruyan, enteresan yaşam tarzıyla ve sisteme karşıtlığıyla bilinen bir filozoftur. Diogenes bir varilde yaşıyordu. Havanın sıcaklığına göre "evinin" yönünü değiştiriyor ve zaman zaman da bununla alay edip gülüyordu. Köleliği reddediyor, hayvanlar da dahil dünyadaki tüm canlıları kardeş olarak görüyordu. Kendi deyişiyle tek bir obolosu bile yoktu. Kuru ekmek ve yeşil otlarla beslenirdi.

Toplumsal lüks ve şatafat içinde yaşamaması, yaşayamayanların da bunu arzulamasını sertçe eleştiriyordu. Bir keresinde bir fare yanına gelip ekmeğini kemirdiğinde kendi kendine şöyle demişti: "Bu fare Atinalıların şatafatlarına ihtiyaç duymazken ve senin ekmeğin onun için bir ziyafetken, sen Atinalılarla akşam yemeği yiyemediğin için mi kendine kıızıyorsun?"

Başka bir anısına göre de Diogenes bir gün suyu avucuna doldurarak içen bir çocuk görür. Bunun üzerine cebinde taşıdığı ve su içmek için kullandığı tası çıkarıp kırar. Çünkü ona göre bu tas, onun gerçek bir ihtiyacı değildir. Gereksiz yere onu bunca zaman taşımıştır ve doğa zaten su içmek için en kullanışlı aletleri (elleri) ona vermiştir.

Diogenes, sahte para basıp devletin parasını değersizleştirdiği yönündeki iddialar yüzünden sürgün edilmişti. Onun sürgün edilmesiyle alay edenler ve onu aşağılayanlar olsa da Diogenes'e göre bu, onun felsefeyle uğraşmasına ve filozof olmasına yol açtığı için olumlu bir şeydi. Bazı sloganvari cümleleri de halkın büyük ilgisini çekiyordu. Örneğin Diogenes, "Talihin karşısına cesareti, yasanın karşısına dogayı, tutkunun karşısına aklı koyuyorum." demiştir. Nereli olduğu sorulunca da "Dünya vatandaşıyım." diyordu.

Özgürlüğü hayattaki diğer her şeye tercih ediyor ve yaşamdaki en önemli şeyi de konuşma özgürlüğü olarak görüyordu. Diogenes'in zenginlere ve yöneticilere karşı da daha kesin bir tavrı vardı. Ona yemeğin ne zaman yenilmesi gerektiği sorulduğunda, "Zenginsen istediğin zaman, fakirsen bulabildiğin zaman..." diye yanıt vermişti. Ölçülü ve sade yaşadığını belirtmek için de, başkalarının yemek için yaşadığını, kendisinin yaşamak için yediğini söylemişti. Bir keresinde kölelerin, bir hatibin mallarını taşıdığını görünce kölelere şöyle sordu: "Bunların sahibi kim?" Köleler malların sahibinin hatip olduğunu söyleyince de Diogenes, "Daha kendisine sahip olamazken her şeye sahip olmaya utanmıyor mu?" diye yanıt vermişti. Tapınak hazinesi bekçilerinin bir tas çalan hırsız yakaladığını gördüğünde de "Büyük hırsız küçük hırsız yakaladı." demişti.

Diogenes hakkında en meşhur anlatılar da herhalde onun yöneticilerle, özellikle de Büyük İskender'le arasında geçenlerdir. Ünlü hikayeye göre bir gün Diogenes uzanmış güneşlenirken İskender onun ayağına kadar gelerek bir şeye ihtiyacı olup olmadığını sormuştur. Diogenes ise ona son derece özgürlükçü bir tavırla kralın otoritesini reddederek "Gölge etme, başka ihsan istemem!" demiş, hem İskender'in hem de krallığın büyük ilgisini çekmiştir.

İskender ile diğer anılarında da İskender yanına gelip “ben büyük kral İskender” deyince, Diogenes’in “ben de köpek Diogenes” diye karşılık verdiği anlatılır.

Yine İskender’in bir komutanı olan Perdikkas “buraya gelmezsen seni öldürürüm” diye tehdit ettiğinde Diogenes sakin bir tavırla: “Bu önemli bir şey değil, zehirli böcekler ve örümcekler de aynı şeyi yapabilir.” diye yanıt vermiştir. Başka bir hükümdar olan Philippos bir savaştan sonra onu tutuklayıp “Sen kimsin?” diye sorduğunda Diogenes yine alışık olduğumuz isyankar tavrıyla “Senin açgözlülüğünün gözlemcisiyim!” demiştir.

Diogenes’in iktidarlara karşı geldiği son pasajı da tiran Dionysios ile alakalıdır:

Diogenes: Böyle yaşamayı hak etmiyorsun Dionysios!

Dionysios: Ne kadar da iyisin ey Diogenes, çektiğim acılardan ötürü benimle duygudaşlık kuruyorsun.

Diogenes: Çektiğin acılardan dolayı seninle duygudaşlık kurduğumu mu düşünüyorsun? Asla! Baban gibi tiran sarayında ölmeyi hak eden senin gibi sefil ruhlu birinin burada, bizim aramızda haz ve gösteriş içinde yaşamasına kızgıyım!

Özetle kinik felsefesi anarşist fikirlere yakın olmakla kalmayıp söylediklerini kendi hayatlarına direkt olarak yansıtan iki büyük filozofun eseridir. Bu iki yoldaş, Kropotkin’i de etkilemiş ve onun yazılarında kendilerine yer bulmuşlardır. Kapanışı, Antishenes’in Diogenes’i nasıl özgürleştirdiği sorusuna ilişkin Diogenes’in verdiği cevapla yapalım:

“Bana neye sahip olduğumu ve neye sahip olmadığımı öğretti. Mal varlığı benim değil; akrabalar, aile fertleri, dostlar, ün, bildik yerler, insanlarla yaptığım konuşmalar, bunların hiçbiri benim değil. O halde benim olan nedir? Görünümleri değerlendirme gücü. O bana tüm engel ve baskılardan azade olan, kimsenin beni kendisinden alıkoyamayacağı, yine kimsenin isteğime rağmen kendisinden farklı düşünmeye zorlayamayacağı bu şeye sahip olduğumu öğretti. O halde kim benim üzerimde söz sahibi? Philippos mu, İskender mi, Perdikkas mı yoksa Büyük Kral mı? Zira bir insana boyun eğmeye yazgılı olan biri uzun süre önce nesnelere boyun eğmiş olmalıdır.”

Anarşist Kütüphane

Ulaş Kayral Koçak
Milattan Önce Anarşizm
13.05.2022

19.05.2022 tarihinde şuradan alındı: karala.org

tr.anarchistlibraries.net